

รูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการ  
ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม  
Model for developing the potential of village health volunteers in promoting behavior to  
prevent the use of pesticides. Wang Yao Subdistrict Health Promoting Hospital Kosum Phisai  
District Maha Sarakham Province.

(Received: December 10,2023 ; Revised: December 17,2023 ; Accepted: December 1,2023)

ศิริวรรณ ศรีน้อยขาว<sup>1</sup>  
Siriwan Srinoikhao<sup>1</sup>

### บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือน กันยายน 2566 ถึงเดือน พฤศจิกายน 2566 รวม 3 เดือน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 160 คน เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Dependent t – test

ผลการศึกษา พบว่า การเปรียบเทียบศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนและหลังการดำเนินงาน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ( p – value เท่ากับ .000 ทุกค่า โดยที่หลังการดำเนินงานมีศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มากกว่าก่อนดำเนินการ

**คำสำคัญ :** สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

### ABSTRACT

This study was action research aimed to study the potential of village health volunteers in promoting behavior to prevent the use of pesticides. and study the model for developing the potential of village health volunteers in promoting behavior to prevent the use of pesticides. Wang Yao Subdistrict Health Promoting Hospital Kosum Phisai District Maha Sarakham Province It is action research. The research period is between September 2023 and November 2023, a total of 3 months. Sample size were 160 village health volunteers to promote behavior to prevent the use of pesticides. Wang Yao Subdistrict Health Promoting Hospital Kosum Phisai District Maha Sarakham Province, data collected from questionnaires. Analyze data by content analysis (Content Analysis), frequency, percentage, mean, standard deviation, and Dependent t – test.

The results of the study found that comparing the potential of village health volunteers in promoting behavior to prevent the use of pesticides. Wang Yao Subdistrict Health Promoting Hospital Kosum Phisai District Maha Sarakham Province Before and after the operation, it was found that there was a statistical significant difference at the .05 level (p - value equal to .000 for all values). After the operation, there was potential for village health volunteers to promote behavior in Preventing the use of more pesticides than before processing

**Keywords:** pesticides, Village health volunteers

<sup>1</sup> โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

## บทนำ

ในปัจจุบันภาคการเกษตรได้มีการผลิตในพื้นที่มหาศาล จึงเกิดปัญหาโรคและแมลง ตลอดจนปัญหาการกำจัดวัชพืชตามมา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการใช้สารเคมีเข้ามาใช้เพื่อป้องกันและลดความเสียหายจากแมลงที่เข้ามาทำลายพืชที่ปลูกไว้ เพราะในปัจจุบันผลผลิตทางการเกษตรนั้นไม่ได้ผลิตเพื่อนำมาบริโภคเพียงในครัวเรือนหรือเพื่อบริโภคเพียงแคภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นสินค้าที่ส่งออกไปขายยังต่างประเทศด้วย ซึ่งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับคนในประเทศได้อย่างจำนวนมากมหาศาล<sup>1</sup>

สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (pesticide) คือ สารเคมีสังเคราะห์ที่มีวัตถุประสงค์ในการกำจัด ฆ่า หรือหยุดยั้งการเจริญเติบโตของศัตรูพืช เช่น แมลง วัชพืช โรคพืช หรือสิ่งที่จะทำให้พืชผลเกิดความเสียหาย ปัจจุบันภาคการเกษตรทั่วโลกได้มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชกันอย่างแพร่หลาย<sup>2</sup> สำหรับประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งประชากรในประเทศส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น การเพาะปลูกข้าว พืชไร่ พืชสวน ผัก ผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ และการประมง เนื่องจากความต้องการพื้นฐานเรื่องอาหารมีที่มาจากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงเป็นประเทศสำคัญในการผลิตอาหารเลี้ยงประชากรโลก สังเกตได้จากในช่วงปี พ.ศ. 2558-2562 ผลิตภัณท์มวลรวมในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 9,521,408 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2558 เป็น 10,925,078 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2562 มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.50<sup>3</sup>

สาเหตุที่ทำให้มีการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงจำนวน ชนิดและระยะเวลาการใช้ มาจากความต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ข้อจำกัดแรงงานมนุษย์และค่าจ้างในการกำจัดวัชพืช รวมทั้งขนาดและปริมาณของแปลงปลูก ชนิดของพืชที่ปลูกซึ่งโดยมากเป็นพืชประเภท

ประเภทพืชไร่ ที่จะดำเนินการกำจัดวัชพืชหลังฤดูเก็บเกี่ยว นอกจากนี้พฤติกรรมการใช้สารเคมีที่ถูกวิธี และปลอดภัยของเกษตรกรยังไม่ครอบคลุมในทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะระยะเตรียมสารเคมี การใช้ ฉีด พ่น การจัดเก็บและการชำระล้างร่างกายและการกำจัดซากขยะ ภาชนะที่ใส่สารเคมี ซึ่งทำให้มีความเสี่ยงต่อการตกค้างในสิ่งแวดล้อมและการสัมผัสผิวย่างต่อเนื่องของเกษตรกรได้ ทั้งนี้หน่วยงานทางการเกษตรและสาธารณสุขจำเป็นต้องมีมาตรการในการสนับสนุน ปรับทัศนคติและแรงจูงใจในการร่วมกันมีพฤติกรรมที่ปลอดภัยเพื่อลดผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมตามมาในระดับชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการตกค้างของสารเคมีในผลผลิตทางการเกษตรที่อาจเกิดขึ้นตามมา<sup>2</sup> สอดคล้องกับการศึกษาความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยพบว่าพฤติกรรมการผสมสารเคมีเพื่อต้องการเพิ่มประสิทธิภาพของการกำจัดศัตรูพืชอาจส่งผลต่ออันตรายของสารเคมีที่อาจเกิดขึ้นตามมา จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่เหมาะสมต่ออันตรายในการกระทำดังกล่าวด้วย ปัจจุบันเกษตรกรมีความต้องการเพิ่มผลผลิตที่มากขึ้น และได้มีจ้างกลุ่มคนงานรับจ้างฉีดพ่นสารเคมีมาทำหน้าที่แทน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงานของเกษตรกรที่ไม่มีเวลาฉีดพ่น จึงทำให้คนงานรับจ้างฉีดพ่นเป็นอีกหนึ่งกลุ่มอาชีพที่ได้รับความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผลการศึกษาความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของคนงานรับจ้างฉีดพ่นพบว่า คนงานรับจ้างฉีดพ่นมีความรู้ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 63.9 และมีพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 58.9 ผลการเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชตามปัจจัยต่าง ๆ พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อคะแนนพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ( $p < 0.05$ )<sup>4</sup>

ตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เป็นที่รอนลูกคลื่น ไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน มีเฉาะลำห้วยและหนองน้ำ และอ่างขนาดเล็ก ลักษณะดินเป็นร่วนทราย เกษตรกรมีพื้นที่เพาะปลูกเป็นจำนวนมาก เช่น การทำนาข้าว การปลูกพืชไร่ส่งผลให้การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชประเภทกำจัดวัชพืชมีปริมาณมากขึ้นเช่นกัน จากการสำรวจพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่พบว่า พบว่าเกษตรกรร้อยละ 50.00 มีพฤติกรรมการปฏิบัติถูกต้อง และปฏิบัติสม่ำเสมอ ร้อยละ 30.50 มีพฤติกรรมการปฏิบัติถูกต้องแต่ปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ ร้อยละ 19.50 มีพฤติกรรมการปฏิบัติไม่ถูกต้อง<sup>5</sup>

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) มีบทบาทในการเป็นผู้นำการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agents) พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชน และมีหน้าที่ แก่ข่าวร้าย กระจายข่าวดี ชี้บริการประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ประชาชน ดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดี<sup>6</sup> ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพ ต่อไป

### วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3. เพื่อศึกษาผลของรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

### วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนา ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ระหว่างเดือน กันยายน 2566 ถึงเดือน พฤศจิกายน 2566 รวม 3 เดือน

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 160 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 160 คน

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ได้แก่ รูปแบบการพัฒนา ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประยุกต์มาจากคู่มือสำหรับเกษตรกรและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน



7 โดยมีกิจกรรมในการเสริมสร้างศักยภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยการบรรยาย สาธิตและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่อง การปฏิบัติตนก่อนการฉีดพ่น การปฏิบัติตนขณะทำการฉีดพ่น และการปฏิบัติตนหลังทำการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นแบบ Rating scale 5 ระดับ มีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

มากที่สุด หมายถึง ท่านมีความเข้าใจมากที่สุด เท่ากับ 5 คะแนน

มาก หมายถึง ท่านมีความเข้าใจมาก เท่ากับ 4 คะแนน

ปานกลาง หมายถึง ท่านมีความเข้าใจปานกลาง เท่ากับ 3 คะแนน

น้อย หมายถึง ท่านมีความเข้าใจน้อย เท่ากับ 2 คะแนน

น้อยที่สุด หมายถึง ท่านมีความเข้าใจน้อยที่สุด เท่ากับ 1 คะแนน

มีเกณฑ์ในการแปลผลคะแนน ดังนี้<sup>8</sup>

คะแนนเฉลี่ย	แปลผล
4.21 – 5.00	มีความเข้าใจ มากที่สุด
3.41 – 4.20	มีความเข้าใจ มาก
2.61 – 3.40	มีความเข้าใจ ปานกลาง
1.81 – 2.60	มีความเข้าใจ น้อย
1.00 - 1.80	มีความเข้าใจ น้อยที่สุด

การตรวจคุณภาพเครื่องมือ

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตรวจสอบเพื่อทดสอบความตรง ( Validity ) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเองให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบและแก้ไข 3 ท่าน (IOC) แล้วปรับแก้ ข้อที่ใช้คำผิดและข้อที่ไม่เหมาะสม ทั้งในด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้

เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่มีเนื้อหาและข้อความที่ชัดเจน นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จและแก้ไขความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำไปทดลองคุณภาพของเครื่องมือ (Try Out) โดยการนำไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจในการทำแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach method) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ.929

### จริยธรรมงานวิจัย

การศึกษา รูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการรับรองจริยธรรมงานวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมงานวิจัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม

### ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2. วิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยประยุกต์มาจากคู่มือสำหรับเกษตรกรและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน<sup>7</sup>

3. ดำเนินการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

#### 4. สรุปและประเมินผล

##### การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ การพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สถิติอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Dependent t – test ในการเปรียบเทียบศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนและหลังดำเนินการ

##### ผลการวิจัย

1. ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนการดำเนินงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง หลังการดำเนินงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มากที่สุด และไม่มีความแตกต่างกัน

2. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย การปฏิบัติตนก่อนการฉีดพ่น การปฏิบัติตนขณะทำการฉีดพ่น และการปฏิบัติตนหลังทำการฉีดพ่น

3. การเปรียบเทียบศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามก่อนและหลังการดำเนินงาน (Dependent t - test)

ตัวแปร	ก่อน		หลัง		df	t	p-value	95%CI	
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.				lower	upper
ก่อน	3.01	0.37	4.73	0.25	159	-35.711	.000	-1.81500	-1.62477
ระหว่าง	2.99	0.32	4.74	0.23	159	-41.506	.000	-1.83436	-1.66772
หลัง	3.06	0.44	4.71	0.32	159	-28.164	.000	-1.77373	-1.54127
รวม	3.02	0.25	4.73	0.19	159	-49.317	.000	-1.77794	-1.64102

จากตารางที่ 1 การเปรียบเทียบศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุม

พิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนและหลังการดำเนินงาน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ( p – value เท่ากับ .000 ทุกค่า โดยที่หลังการดำเนินงานมีศักยภาพ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่าก่อนดำเนินการ

### สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนการดำเนินงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของ ัญญาภรณ์ ไทยอยู่ และคณะ (2560)<sup>9</sup> ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของคนงานรับจ้างฉีดพ่นสารเคมี ตำบลดงประคำ อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก พบว่าคนงานรับจ้างฉีดพ่นสารเคมี กำจัดศัตรูพืชส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการป้องกันตนเองในระดับปานกลาง (ร้อยละ 63.3) และสอดคล้องกับการศึกษาของสมจิต บุญพา และคณะ (2561)<sup>10</sup> ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกพริก บ้านดอนแดงใหญ่ ตำบลหนองเหล่า อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกพริกส่วนมากเป็นเพศชาย (ร้อยละ 67.53) อายุเฉลี่ย 48 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 66.23) เกษตรกรบางส่วนเป็นผู้นาในชุมชน (ร้อยละ 75.32) โดยเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกพริกจากการศึกษา 30 ประเด็น เกษตรกรมีการปฏิบัติตามคำแนะนำในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกครั้ง แต่ยังคงมีหลายประเด็นที่เกษตรกรยังคงมีการปฏิบัติบางครั้งซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการรับสัมผัสสารเคมีได้มาก คือ การใช้ปากเปิดขวดสารเคมีและใช้ปากเป่าหรือดูดหัวฉีดพ่นสารเคมีเมื่อประสบปัญหาการอุดตันของหัวฉีด ซึ่งเกษตรกรให้เหตุผลว่าเป็นเรื่องที่สุดวิสัยเนื่องจากอยู่กลางสวนเวลาหัวฉีดตันถ้าไปหาช่างระยะทางไกล และกลัวว่าจะฉีดพ่นสารไม่เสร็จ การ

สร้างความตระหนักด้านผลกระทบและความรุนแรงเกี่ยวกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชให้กับเกษตรกร เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมถึงการให้ข้อมูลความรู้ในการป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในเกษตรกร ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการป้องกันหรือ ลดปัญหาจากการได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ดี อันนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

หลังการดำเนินงานพบว่า ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับ มากที่สุด และไม่มีความแตกต่างกัน และ ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ก่อนและหลังการดำเนินงาน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (  $p$  - value เท่ากับ .000 ทุกค่า โดยที่หลังการดำเนินงานมี ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มากกว่าก่อนดำเนินการ ทั้งนี้เนื่องจาก รูปแบบการพัฒนา ศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย การปฏิบัติตนก่อนการฉีดพ่น การปฏิบัติตนขณะทำการฉีดพ่นและการปฏิบัติตนหลังทำการฉีดพ่น ที่ประยุกต์จากคู่มือสำหรับเกษตรกร และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน<sup>7</sup> สอดคล้องกันกับการศึกษาของ เนตรชนก เจริญสุข (2557)<sup>11</sup> ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของชาวนา ในอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีการวิจัยกึ่งทดลองในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ

ของ ขาวนาระหว่างก่อนและหลังการให้โปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชใน กลุ่มทดลองและ 2) เปรียบเทียบความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติของขาวนาระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชกับกลุ่มควบคุม ภายหลังจากทดลอง จากการศึกษพบว่า 1) ขาวนาในกลุ่มทดลองมีความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และ 2) ภายหลังจากการทดลอง ขาวนาในกลุ่มทดลองมีความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสูงกว่าขาวนาในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับการศึกษาของภทรภร ฤทธิชัย.(2562)<sup>12</sup> ได้ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดที่ได้รับการตรวจคัดกรองระดับเอ็นซีเอ็มโคลีนเอสเทอร์เอสในเลือดอยู่ในระดับไม่ปลอดภัย จา นวน 82 คน เพื่อใช้เป็นแนวทางการทำงานของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีค่าประสิทธิภาพของโปรแกรมมีค่าประสิทธิภาพ E1/E2 เท่ากับ

76.00/79.75 ซึ่งสูงกว่าที่ตั้งไว้ 75.00/75.00 แสดงว่าโปรแกรมมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย ความรู้ก่อนและหลังใช้โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด พบว่า ก่อนการใช้โปรแกรม อยู่ในระดับปานกลาง และหลังการใช้โปรแกรม อยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความรู้ก่อนและหลัง เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าว พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดมีคะแนนเฉลี่ยหลังการใช้โปรแกรมสูงกว่า ก่อนการใช้โปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

### ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ในการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ควรมีการวิเคราะห์และกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เหมาะสมกับบริบทและหลักวิชาการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาผลของการพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการส่งเสริมพฤติกรรมในการป้องกันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในการส่งเสริมในชุมชน

### เอกสารอ้างอิง

1. ชุตินาถ นอนสมิทธิ และ นฤนาท มาลารัมย์. (2560). ผลกระทบของไกลโฟเสทที่มีต่อสัตว์น้ำ. วารสารวิทยาศาสตร์ คชสาสน์, 39(1), 98-109.
2. กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม (2565). การศึกษาผลกระทบจากการใช้สารเคมีอันตรายที่ใช้ในภาคเกษตร (ไกลโฟเสท) และค่าใช้จ่ายสำหรับการรักษาฟื้นฟูสุขภาพของกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มป่วยจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร. รายงานวิจัยกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
3. วันปิติ ธรรมศรี. (2564). ผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรของ เกษตรกรไทย. 39(4), 329-336.
4. มณีรัตน์ สวมม่วง, อัมรินทร์ คงทวีเลิศ, มลินี สมภพเจริญ และดุสิต สุจิรารัตน์. (2562). ความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของคณงานรับจ้างฉีดพ่น. วารสารสุขศึกษา, 42(2), 1-11.
5. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวังยาว (2563) สถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ตำบลวังยาว อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม



6. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข.(2559). คู่มืออาสาสมัครประจำครอบครัว (อสก.) กลุ่มดูแลผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2560, พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
7. กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม (2563) คู่มือสำหรับเกษตรกรและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน นนทบุรี : กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กระทรวงสาธารณสุข
8. John W. Best.(1981). Research in Education, 4 th ed. New Jersey : Prentice – Hall Inc.,
9. ธีัญญาภรณ์ ไทยอยู่, สรัญญา ถีป้อม,สุดาวดี ยะสะกะ และวิโรจน์ จันทร. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของคงานรับจ้างฉีดพ่นสารเคมี ตำบลดงประคำ อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก. วารสารควบคุมโรค ปีที่ 43 ฉบับที่ 3: กรกฎาคม – กันยายน. 2560; 293-235.
10. สมจิต บุญพา และพรพรรณ สกุลคุ. พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกพริก บ้านดอนแดงใหญ่ ตำบลหนองเหล่า อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 1:มกราคม – มีนาคม. 2561; 38-46.
11. เนตรชนก เจริญสุข. (2557). การศึกษาเรื่องประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกอบรมความปลอดภัยในการใช้สารเคมีในชานนาในอำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยรัตนนคร, 24(1), 91-101.
12. ภัทรกร ฤทธิชัย.(2562). ผลการใช้โปรแกรมส่งเสริมพฤติกรรมที่ปลอดภัยจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพด ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่